שמעתא עמיקתא

גליון קנ"ז / פר' וירא / ה'תשע"ד
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם קורעים על פטירת גדול הדור

א. חובת קריעה על קרובים. **ב.** על אדם כשר. **ג.** על רבו. **ד.** על חכם שמת. **ה.** מי בכלל חכם – גדול הדור. **ו.** המנהג למעשה.

א. חובת קריעה על קרובים

מבואר **בש"ס מו"ק** (כד.) דמי שמת לו מת ר"ל, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו, ולמדוהו מהפס' (ויקרא פ"י) "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמותו וגו'", הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה.

ועיין **ברמב"ן** (תוה"א עמ' סג ד"ה ולא) דדעתו דקריעה זו מדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא. והביא דבריו **בב"י** (רסי' שמ ד"ה ומה), וכ"כ **הרדב"ז** (אבל פי"ח ה"א). [ועי' **באבן האזל** (ביאת המקדש פ"א ה"ח ד"ה והנה) דלדעת הרמב"ם העונש אינו אלא אסמכתא אבל חיוב הקריעה הוא מדאו'. דלא **כהכס"מ** שנקט דדעת הרמב"ם כהרמב"ן. ועי' עוד **בב"ח** (אות א) שהביא שתוס' ס"ל כהרמב"ן. ואפשר דהב"י לא הביא דברי התוס' לראיה דקריעה מדרבנן משום די"ל דס"ל לתוס' דרק לענין העונש דמיתה הוי אסמכתא, אבל עיקר החיוב אכתי י"ל דהוא דאו'].

אבל **מהראב"ד** (הובא בראי"ש מו"ק פ"ג סי' ג) משמע דהוי דרשה גמורה. וכ"כ **השבט יהודה** (סי' שמ) **והמעיל צדקה** (סי' ה). ולמעשה כבר פסק **הש"ך** (שם ס"ק ב) דהיא מדרבנן, וכ"כ **הט"ז** (שם ס"ק יז) אף בדעת השו"ע דהקריעה מדרבנן וספיקא לקולא. **ובמסגרת השלחן** (רסי' שמ) כתב דכן הסכימו האחרונים. וכן מוכח מהא שכת' **הדרכי משה** (סי' שמ אות יג) וכן פסק **הש"ך** (ס"ק לח) דמהני ברירא בקריעה, ע"כ. והרי אנן קיי"ל דאמרינן ברירא רק "בדרבנן" כמבואר **בט"ז** (יו"ד סי' שכד ס"ק טו) ועוד. ועי' עוד **בשד"ח** (ח"ה מע' קו"ף כלל ס עמ' 286). והטעם שקבעו חז"ל לקרוע כתב **ההלכות קטנות** (סי' קיו) דהוא כדי שלא תיטרף דעתו של האבל. אולם **הבית יהודה** (יו"ד רסי' כו) כת' ע"ז דנראה איפכא דאדרבה דהקריעה כדי שיעורר עצמו בבכי ולהפליג צערו דומיא דשאר מיני חיובין שחייבו לאונן ולאבל דכולם הם כדי שיצטער על מתו וידאג עליו ביותר, ע"כ.

וכבר מבואר **בש"ס** שם (כא.) דאין קריעה אלא בעמידה דכתיב (שמואל פ"ב פסי' יג) "ויקם המלך ויקרע את בגדיו". ומשמע **מהרמב"ם** (פ"ח ה"א) דכל שלא קרע בעמידה לא יצא. **והרא"ש** (שם פ"ג סי' מד) כתב בשם **הראב"ד ז"ל** דיש להסתפק אם הוי לעיכובא או חומרא בעלמא, **ושהרי"ף** סבר שאם קרע מיושב יצא. והנה **בטור** (סי' שמ) כתב שהראב"ד הכריע לקולא והרא"ש לחומרא. ולמעשה פסק **בשו"ע** (שם סע' א) דאם לא קרע מעומד לא יצא וחוזר וקורע.

ועי' **בפת"ש** (סי' שמ ס"ק א) בשם **הברכ"י** בשם **מהר"י מלכו** דכל קריעה טוב שתהיה ע"י אחד דמתבייש ממנו ואיכא עגמת נפש טפי שאחר קורע כסותו והוא שותק ומקבל עליו דינו יתברך, ע"כ. אולם **הבית יהודה** (יו"ד סי' כו) כתב דדוקא אם אינו יכול הוא בעצמו כגון דידיו אסורות או אין לו כח לקרוע שפה שסביב הצואר קורע ע"י אחר, אבל אם אפשר לו לקרוע ודאי דמצוה בו יותר מבשלוחו, ע"כ.

ב. על אדם כשר

ומלבד קריעה על קרובים הנ"ל שנינו **במו"ק** (כה.) שקורעים על אדם כשר, שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה ולא סני שומעניה, ואע"פ שלא עמד בשעת יציאת נשמה. אלא שכבר כתב **הרמ"א** (שם סע' ו) דהמנהג להקל בזה משום דסמכינן על דעת הראשונים דאין קורעים אף על אדם כשר אלא בשעת יציאת נשמה, ע"כ. אמנם אף בשעת יציאת נשמה נהגו להקל שלא לקרוע. וכתב **בשלחן גבוה** (סי' שמ אות טו) דטעמא דהקלו בזה כדי שמא לא ילכו בניו"א אצל גוסס שלא לקרוע בגדיהם, ע"כ.

ג. על רבו

ועוד למדנו **במו"ק** (כו.) דקורעים על רבו שלמדו תורה. וכן פסק **בשו"ע** (סי' רמב סע' כה וסי' שמ סע' ז) וקורע כל בגדיו עד שמגלה לבו, וי"א שאינו קורע אלא טפח, ואינו מאחה לעולם [וכ"ז אם רובב חכמתו ממנו כמבואר לקמן אבל בלא"ה אינו קורע עליו אלא כדין שאר מתים שהוא מתאבל עליהם. ואפי' לא למד ממנו אלא דבר א', בין קטן בין גדול, קורע עליו. וכתב **הרמ"א** די"א דאין צריכין לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו, אבל חברים הלומדים זה עם זה, או שהאיר עיניו בדבר א', אינו אלא חומרא בעלמא, ונהגו להקל במדינות אלו, ע"כ]. ועי"ש (ספי' שעד סע' י) על רבו שלמדו חכמה נוהג דיני אנינות, אלא שמברך ומזמן ומתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דיני אבילות, יום אחד, ע"כ.

ויעוין **ברמב"ן** (ענין הקריעה עמ' נה) דמסתברא דאפי' בשמועה רחוקה (דהיינו לאחר ל' יום) קורע על רבו דקשה הדבר לומר שלא יקרע לעולם כאביו, שזה הביאו לחיי העולם הזה וזה הביאו לחיי העולם הבא, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (יו"ד סי' רמב סע' כו).

ומ"מ כתב **השו"ע** (שם וסי' רמב סע' ל) דרבו פירושו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא, ואם משנה משנה, אם גמרא גמרא (דהיינו רבו מובהק), ע"כ. ודבר זה אינו מצוי בזמנינו. אולם דעת **הרמ"א** (שם) ע"פ **המהרי"ק** (שרש קסט) דבימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר, ע"כ. ולפי דבריו הדבר שייך טפי גם בדורינו אנו.

אלא דיש להעיר מדברי **בעל הקהלות יעקב** (ארחות רבנו ח"א עמ' ריח אות כא וח"ב עמ' נח אות ד) שנקט דרק בזמן הגמ' היה שייך דין רבו כי למדו בע"פ וקבל מרבו את כל או רוב תלמודו אבל בזה"ז שלומדים מתוך גמ' לא שייך שיהיה רבו מובהק ואף אם לימדו דרך הלימוד לא נעשה רבו כי יכול להתלמד ללמוד לבד ועוד מי יודע אם הדרך של רבו היא הנכונה, ע"כ. אולם מדברי **השו"ע והרמ"א** שהביאו דין רבו אף לאחר שהודפס הש"ס וכו' משמע דלא כדבריו.

ד. על חכם שמת

ומצינו עוד חובה לקרוע **במו"ק** (שם) "חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו, והכל חולצין עליו, והכל מברין עליו ברחבה". וכן פסק **הרמב"ם** (אבל פי"ט הי"א) שהכל קורעין עליו עד שמגלין את לבם וחולצין מימין, ע"כ. ואיתא **בירושלמי** (שם) "כשם שקורעים על החכמים כך קורעים על ת"ח". והובא **ברמב"ן** (שם עמ' נד) **ובראב"ש** (שם). וכן פסק **השו"ע** (שם סע' ז), וכתב דקורעים עליו **אפי' לאחר קבורה** ביום שמועה אם הוא תוך ל' יום, וקורע עליו בשעת הספדו. וכתב **הרמ"א** לא קרע ביום שמועה וכבר עבר זמן הספדו ולא קרע, שוב אינו קורע, ע"כ.

ועי' **בשו"ע** (סי' תקמז סע' ו) שמשמע דקורע אף בשעת שמועה, ולפ"ז משי"כ לעיל דקורע בשעת הספדו היינו אם לא קרע ביום שמועה, וכ"כ **בשבט יהודה** (שם על סע' ז) **ובשלחן גבוה** (ס"ק כג), וכן גרסת **הלבוש** (יו"ד שם אות ז). ועי' עוד **בשו"ע** (יו"ד שם) שקריעה זו היא עד שמגלה את לבו. **ובש"ך** (שם ס"ק טו) כתב דלהי"א שבסע' ח' כ"ש הכא שאינו קורע אלא טפח, ע"כ. ועי' עוד **בראש"ש** (שם) שכתב דעל חכם ועל ת"ח חייב לקרוע ואפי' בעיר אחרת בשמועה קרובה ואפי' במועד. והביאו **הב"י** (שם) וכתב דמקורו מדברי **הראב"ד**.

ה. מי בכלל חכם – גדול הדור

אלא דנחלקו הראשונים מי בכלל חכם שקורעין עליו, דעת **הרבינו מאיר** (הל' שמחות סי' לה) דוקא חכם שהוא רבו או שיודעין משמועותיו שחידש דהוי כרבו קורעים עליו, אבל אם אין יודעים מחידושיו כלום וגם אינו רבו לא מיחייב לקרוע עליו. אולם **הרא"ש** (פ' אלו מגלחין שם) דחה דאף אם לא ידעינן משמועותיו חייב לקרוע. ועי"ש שהביא מש"ס דילן (שבת קיד.) דאמר רבי יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר ואפי' במס' כלה וכן לענין קריעה. וכ"כ **בנמק"י** (מו"ק יז: סד"ה אין). ועי' **בב"י** (שם) שדברי הרא"ש הם מבוארים בטעמם ומינה לא תזוז ושכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"ט הי"א), ע"כ, וכן פסק **השו"ע** (שם). אולם **הרמ"א** (שם) פסק כהר"מ שאין קורעין על חכם, אא"כ הוא רבו או שיודעין משמועותיו שחדש, דהיינו רבו, וכן נהגו להקל במדינות אלו, ע"כ. וכתב **הש"ך** (ס"ק טז) שכן עיקר.

ועי' **במהרי"ל** (שמחות אות ה) שכת' שמי שמופלג וגדול הדור צריך לקרוע עליו גם מי שאין שגורים לו חידושים ממנו. ואמר שראה כתוב, וכמדומה לו על רבינו פרץ ע"ה, שהיה אליו מלבוש מיוחד שהיה לובשו וקרע בו על אדם חשוב. ויש קורעין למטה בלבושיהן כבסמ"ק, ע"כ.

ועי' עוד **בשו"ע** (יו"ד סי' רמד סע' י) שכתב בענין קימה בפני חכם שמי שהוא מופלג בחכמה, אפילו אינו רבו, דינו כרבו מובהק. וכת' עליו **הרמ"א** דמי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך, נקרא מופלג בחכמה. ומקורו **מהתרוה"ד** (סי' קלח) שכת' שאם הת"ח נחשב לגדול הדור, דחשיב לכל מילי כרבו אפי' לא למד כלום מלפניו, והכי אמרינן **בברכות** (לא.): דהא קאמר עלי הכהן לשמואל הנביא אתה מורה הלכה בפני רבך, ומקשו שם התוס' והא לא למד כלום מלפניו, ומתרצין דגדול הדור היה, וגם בא ללמוד לפניו. נר' דתרי שינויי נינהו דלא שייכי אהדדי לצרף לחד שינוי', הא קמן דחשיב כרבו מובהק מדקאמר דהיה חייב מיתה על הוראתו בפניו, ע"כ.

ו. המנהג למעשה

אלא דעיינינו תחזינה דלא נוהגים לקרוע לא על חכם, וכבר הקשה **הש"ך** (סי' שמ ס"ק יז) על המנהג שלא נהגו לקרוע אפי' על חכם שיודעין משמועותיו שחדש ואין להם על מה שיסמכו, ואולי ס"ל דלא נקרא ת"ח אלא כשיודע דבר הלכה בכל מקום ואפי' במסכת כלה כדאיתא בש"ס וכבר כתב **האגודה** פ"ק דחולין דעתה בענינו אין ת"ח דהא אין יודע אפי' במסכת כלה, עכ"ל, והביאהו **המהרי"ל והמהרי"ו** בתשובותיהם כמש"ל סי' י"ח ס"ק כ"ט וצ"ע, ע"כ. וכן נקט **המ"א** (סי' תקמז ס"ק ח) לענין להספיד ת"ח בחוה"מ שאין בזמנינו דין ת"ח שיודע הלכה בכל מקום. וכן פסק **המ"ב** (שם ס"ק יב וכו'). **ובא"ר** (סי' תכ אות ב) כתב לענין הספד לת"ח בחוה"מ דדעת הלבוש דאף בזמנינו יש ת"ח כמ"ש **בשו"ע** (יו"ד סי' רמג סע' ב) **ובסמ"ע** (חו"מ סס' רסב), ואפשר דגם **המ"א** הנ"ל לא החמיר אלא לענין חול המועד, מדלא כתב כן בשום דוכתא רק בחול המועד וצ"ע, ע"כ.

ומבואר דהמנהג להקל דליכא דין חכם בזמנינו, אע"פ שגדולי הדר היו בדורותיהם וידעו כל קצוות התורה מ"מ לא דינן להו (לענין קריעה) כיודעים תורה בכל מקום. וכן הוא **במהרי"ק** (שרש קסג) ש"האגודה היה למדן מופלג ואפי"ה כתב דבזמנו ש"ד דיינינן דינא דתלמיד חכם". ולפי"ז ה"ה לענין גדול הדור וכדו' דיש להקל, ואע"פ שגדול הדור דינו כרבו י"ל דלענין קריעה לא חשיב כרבו כיון שאינו בכלל חכם. ועי' **בשלחן גבוה** (סי' שמ אות טו) שכתב דעתה לא נהגו לקרוע אף על חכם משום דאין לדבר סוף דאם באנו לקרוע על כל חכם וחכם לא נשאר עלינו בגד יום ללא קרע, ע"כ. והביאו **הכה"ח** (סי' תקמז אות כח).

ומ"מ **בערוה"ש** (סי' שמ אות כב) אחרי שהביא דברי השי"ך סיים ד"והירא דבר ד' יקיים המצוה כתקונה ויכול לקרוע בשולי הבגד ויכולין לאחותה מיד". [והטעם דהמדקדקים קורעים שולי הבגד, היינו כי מצאנו ברמ"א בסי' ש"מ סע' ב' דיוצאים ע"י' חובת קריעה על שאר מתים שאינן מתאבלין עליהם וכן נקטו כהרמ"א להקל אף לכתחלה **החכ"א** (כלל קנב אות ד) **והקשו"ע** (סי' קצד אות ו), דלא **כהשבט יהודה** (שם). ועי' עוד **ביפה ללב** (ח"א יו"ד סי' שמ אות ג) **ובנהר מצרים** (עמ' קלז)].

ז. להחמיר על עצמו

ואע"פ שלמעשה נהגו להקל, מ"מ הרוצה להחמיר ע"ע לקרוע רשאי ואין עליו לחוש בזה משום "בל תשחית". ואע"ג שהקורע יותר מהצורך אף כשהוא מחוייב עובר על לאו זה, וכמ"ש **בפת"ש** (סי' שמ ס"ק א) בשם **הברכ"י** (ס"ק יג) **והקשו"ע** (סי' קצה אות ג) דלא **כהשבט יהודה** (שם סע' יט). מ"מ כיון שמשמעות השו"ע דאף לענין קריעה איכא דין ת"ח (ועי' **בברכ"י** (חו"מ סי' טו ס"ק ג) דהספרדים נוהגים כהשו"ע דגם בזה"ז איכא דין ת"ח), **ודאי יש מקום להחמיר**. בפרט **שהערוה"ש** כתב דהירא דבר ה' יחמיר, ועל כן שוב ליכא משום השחתה כיון שעושה לצאת דעת המחייבים. וגדולה מזו מצינו **בתשובה מאהבה** (ח"א סי' רז) דת"ח שהרבץ תורה והעמיד כמה אלפי תלמידים מהם רבים יושבים כסאות למשפט דודאי בכלל ת"ח שיודע הלכה בכל מקום הוא (ושם מיירי לענין הספד לת"ח בחוה"מ, ע"כ. ואף לטעם השלחן גבוה הנ"ל י"ל דיודה דהרוצה להחמיר רשאי. [ועי' בהקדמה **לזכרון תורה משה** שכתב שעל הגר"א לא נאמרו דברי האגודה].

שכח להזכיר ותן טל ומטר במנחה של ער"ש ונזכר בזמן תפילת ערבית

כיצד ינהג

איתא **בברכות** [כו.]: טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו.

עוד אמרינן שם [כט.] א"ר תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה. מיתיבי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים מחזירין אותו. ופרקינן ל"ק הא דאדכר קודם שומע תפילה הא דאדכר בתר שומע תפילה.

וכתבו **התוס'** [כט.: - ד"ה הא דאדכר] הא דאדכר בתר שומע תפילה - אז ודאי מחזירין אותו, מיהו אם לא עקר רגליו אינו חוזר לראש ולא לברכת השנים אלא חוזר לשמוע תפילה, וכן משמע בירושלמי.

אולם **הרא"ש** [סי' י"ד] הביא **דבה"ג** [ברכות סוף פ"ה] כתב דאי אדכר קמי שומע תפילה אומרה בשומע תפילה ואי לא הדר לראש. ומשמע שר"ל אם לא אמרה בשומע תפילה חוזר לברכת השנים דהיינו רישא דידהו. ונראה דסברי ה"ג דתלמודא דידן פליג אירושלמי. וכל דבריהם דברי קבלה ויש לסמוך עליהם. עכ"ד הרא"ש.

וכתב **הב"י** [סי' קי"ח] דנראה שאם נזכר אחר שחתם שומע תפילה קודם שהתחיל רצה, שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה, דכל שלא התחיל רצה כאילו לא סיים שומע תפילה חשבינן ליה, וכמ"ש הטור בסי' רי"ד בשם אבי העזרי בנזכר קודם שהתחיל תקע בשופר גדול.

וכדברים הנזכרים פסק המחבר [שם ס"ד וה"ז] - אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אע"פ ששאל טל. אם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפילה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפילה, ואם לא נזכר עד אחר שומע תפילה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה. ואם נזכר אחר שחתם שומע תפילה קודם שיתחיל רצה נראה שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה.

והנה בטעה ולא התפלל איתא בגמ' [ברכות כו.] דמתפלל בתפילה הסמוכה לה שתים. ודבר פשוט הוא לדינא כמבואר במחבר ריש סי' ק"ח.

איברא דכתבו **התוס'** [שם ע"ב ד"ה טעה ולא התפלל] משמיה דרבינו יהודה דאם טעה ולא הזכיר על ר"ח במנחה לא יתפלל עוד בלילה ב', דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל מבע"י כל תפילת המנחה מלבד דר"ח שלא הזכיר, א"כ אין מרוויח כלום אם יחזור ויתפלל במוצאי ר"ח דהרי לא יזכיר עוד ר"ח וי"ח כבר התפלל. אולם מהרב אלפס לא משמע כן, אלא אף היכא דאינו מרויח כלום צריך להתפלל פעם אחרת.

ומחי' זו הובא נמי **בראש"ש** [פ"ד סי' ב'] דברישא כתב דנראה דאם שכח יעלה ויבא בר"ח לא יתפלל במוצאי ר"ח ב', דכיון דאין מזכיר ר"ח למה יחזור ויתפלל. והדר הביא **דחכמי פרובינצ"א** היו אומרים דכיון שלא יצא י"ד"ח בזו התפילה ה"ל כלא התפלל וצריך להתפלל בערב ב' אע"פ דאין מזכיר ר"ח, והדבר מוכרע, לכך היה אומר **ר' יונה** שהנכון לצאת ידי ספק שיתפלל אותה לערב בתורת נדבה.

וכן פסק לדינא **במחבר** [סי' ק"ח סי"א] דאם טעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת, מתפלל במוצאי שבת שתים ואינו מבדיל בתפילה, ויתפלל אותה בתורת נדבה. וה"ה אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ר"ח.

וכתב **המג"א** [ס"ק ט"ז] דנ"ל דאם בלילה ג"כ ר"ח, לכו"ע יתפלל ערבית ב', דהא ירויח שיאמר יעלה ויבא. **וה"ה אם שכח ותן טל ומטר או משיב הרוח**.

ונהדר לנידון דידן ששכח להזכיר ותן טל ומטר בתפילה מנחה של ע"ש, ונזכר בתפילת ערבית של שבת, דאף אם יתפלל ערבית ב' לא יתקן כלום בתפילתו (דהא אין מזכיר בשבת ותן טל ומטר). הנה בכה"ג שאינו מתקן כלום בתפילתו השניה, צריך להתפלל התפילה השניה בתורת נדבה, וכיון דקימ"ל לדינא [סי' ק"ז ס"א] דבשבת ויו"ט אינו מתפלל תפילת נדבה, נמצא דלא מצי להתפלל ערבית ב' לתשלומין.

וכיוצ"ב כתב **במחצית השקל** [על המג"א שם] דאם שכח ולא הזכיר משיב הרוח (ולא מוריד הטל) בתפילה האחרונה קודם התפילה שפוסקים מלומר משיב הרוח (דדינא הוא דצריך לחזור ולהתפלל כמבואר במחבר סי' קי"ד ס"ח), ונזכר בתפילה שלאחריה (דאינו מזכיר בה משיב הרוח), דאינו יכול להתפלל ב' לתשלומין, כיון שהוא יו"ט ואין מתפללים נדבה בשבת ויו"ט.

והנה בשו"ת **הר צבי** [ח"א סי' נ"ד] כתב ששמע בשם **הגאון ר' חיים הלוי זצ"ל** על מי שהתפלל מנחה של ערב שבת ושכח ולא הזכיר טל ומטר ונזכר בליל שבת, דבזה לכו"ע צריך להתפלל ערבית ב', אע"פ דבתפילת ערבית לא יתקן מזה כלום, דחילק בין הזכרת יעלה ויבא שאינו בכלל מטבע הברכה, להזכרת ותן טל שהיא ממטבע הברכה, וכל שאינו מזכיר ותן טל הוי כמשנה מטבע הברכה דלדברי הכל הוי כאילו לא התפלל

ובפרט דבחומרא זו איכא משום כבוד התורה, ועי' **במו"ק** (כד.) דאמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תריסר מאני. וכתב הרמב"ן **בתורת האדם** (שם) דאע"ג דלא מיחייבי בהני קריעות מ"מ קמ"ל דלא מיקרי קרע של תפלות ואית בהו משום בל תשחית דשעת חימום הוא ומוסיפין בכבודן של ת"ח. ועי' **ביעב"ץ** (מו"ק שם) שכתי' ע"ש גמ' זו דכל שהוא לכבוד התורה ליכא משום בל תשחית. וכן מצינו **בש"ך** (יו"ד סי' קפ ס"ק י) ועוד. וכן מוכח מדברי **הספר חסידים** (סי' תתעט) שכל דאיכא משום מצוה ליכא משום ב"ת. וכדבריו פסק **החכמ"א** (כלל פו אות טז). ועי' **במנח"י** (ח"ג סי' מה אות ה) **ובשמעתא עמיקתא** גליון י"ג.

-מסקנא דדינא-

א. מי שמת לו מת ר"ל, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. **ב'** חובה לקרוע אף על אדם כשר שנפטר אלא שהמנהג להקל בזה אף כשעמד בשעת יציאת נשמה. ונהגו להקל כי חששו שלא ילכו בנ"א אצל גוסס כדי שלא יצטרכו לקרוע בגדיהם. **ג'** חובה לקרוע על רבו שלמדו תורה. וקורע כל בגדיו עד שמגלה לבו, וי"א שאינו קורע אלא טפח, ואינו מאחה לעולם. אפי' שמע על פטירתו לאחר ל' יום קורע עליו. (כמו כן מתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דיני אבילות, יום אחד). **ד'** דעת **השו"ע** שרבו פירושו רבו מובהק, דהיינו מי שלמדו רוב חכמתו אם מקרא מקרא, אם משנה משנה ואם גמרא גמרא. ודבר זה אינו מצוי בזמנינו. אולם דעת **הרמ"א** שבימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. ולפי דבריו הדבר שייך טפי גם בדורינו אנו. וי"א שבזמננו אין דין רבו מובהק. **ה'** מי שהוא מופלג בחכמה, אפילו אינו רבו, דינו כרבו מובהק. וכן הדין מי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך. **ו'** תלמיד חכם שמת קורעין עליו אפילו במועד. חובה זו חלה בשעת שמועה (תוך ל' יום לפטירתו) ואם לא קרע בשעת שמועה קורע בשעת הספדו. ואם לא קרע שוב אינו קורע. **ז'** קריעה זו היא עד שמגלה את לבו. וי"א שאינו קורע אלא טפח. **ח'** דעת השו"ע שת"ח פירושו כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר ואפי' במס' כלה. ודעת הרמ"א שת"ח היינו רבו או שיודעין משמועותיו שחדש, דהיינו רבו. **ט'** המנהג בזמננו שלא קורעים קריעה על רבו או ת"ח. ונראה שהמנהג הוא אף על גדול הדור. ומ"מ הירא דבר ד' יקיים המצוה כתקונה ועכ"פ יכול לקרוע בשולי הבגד ויכול לאחותה אפילו מיד.

הוסיף מים לא מבושלים בטשולנט בשבת, האם מותר באכילה

מבואר **בחולין** (טו.), **כתובות** (לד.) **וב"ק** (עא.) דהמבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות, קנסו חכמים שלא להנות ממלאכה זו. ונח' רבי יהודה ורבי מאיר האם נאסר התבשיל (או הדבר שנעשה בו המלאכה) למבשל ולאחרים. [ועי"י"ש דמ"מ מותר ליהנות מדמיה כמבואר בב"ק ש. וכן פסק **המ"ב** (סי' שיח ס"ק ד)].

והנה **השו"ע** (רסי' שיח) נקט כדעת **הרי"ף** (שבת יז. ברי"ף) **והרמב"ם** (פי"ו הכ"ג) דפסקו כר"י דהמבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצ"ש מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו מיד, ולא בעינן להמתין בכדי שיעשו אא"כ המלאכה נעשית ע"י גוי דקל בעינינו אמירה לעכו"ם ובאוה לעשות כן פעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו במוצ"ש, אבל בדבר הנעשה ע"י ישראל לא חיי' לזה, ועוד שהישראל לא ישמע לו. [עי' **בה"ל** (סי' רנג על סע' א ד"ה עד) שכתי' ע"פ רש"י (יח.) דהא דיש להמתין בכדי שיעשו היינו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. **והרמב"ם** (פ"ג) נתן טעם כדי שלא ישתכר כלום ולא יבא להקל פעם אחרת].

אבל דעת **הגר"א** (שם ס"ק א) לפסקו **כתוס'** (חולין טו. ד"ה מורה) שנקטו כר"מ דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מוצ"ש ובשוגג מותר גם לו מיד. והכרעת **המ"ב** (ס"ק ז) דבמקום הצורך יש לסמוך ע"ז בבשול בשוגג. ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פס"ו הגה קסט) דמשמע מהמ"ב דדוקא בשוגג יש לסמוך על שיטת התוס' אבל במזיד אסור, ע"כ. ומ"מ בבישול דרבנן כתב **בשעה"צ** (סי' שלט אות כד) דודאי יש להקל כדברי הגר"א. [**ובמ"ב** (סי' שיח ס"ק יח) כתי' לענין בישול בתולדות חמה בשבת דאפשר דלאחר שבת מותר אף למבשל עצמו. ועי' עוד **בביאור הלכה** (סי' שיח ד"ה המבשל). ועי' **בביאור הלכה** בסי' ש"י"ח (על סע' א ד"ה אחת) בשם החי"י"א דקנסו דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב, אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה, אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום, ואם במזיד אסור אפי' לאחרים עד מו"ש מיד, ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל, עכ"ל. אבל **בביאור הלכה** בסי' תנ"ד (על סע' ד ד"ה ולענין) כתב לענין מי שעבר והוציא מצה מרה"י לר"ה כשחל פסח בשבת דיוצא בה ידי"ח וגם יברך עליו לפי שהוא עבר עבירה ולא המצה גופא בעבירה].

ומ"מ אם התבשיל או הדבר שנעשה בו המלאכה שייך לאחרים, עי' **במ"א** (סי' רנג ס"ק לח) שכתב דעבדים שמחזירין תבשילים צוננין בשבת, כיון שאין הישראל רוצה בכך שכשהקדירות נתקררו לגמרי לא היו מניחין לחמם אותן כלל, כשעושין העבדים לאו כל כמינהו לאסור על כרחינו. וכן פסק **המ"ב** (ס"ק צז) (אחר שהצטנן המאכל, עי"י"ש).

[ולענין קנס במעשה יו"ט. עי' **בשו"ע** (סי' תקכז סע' כג) דאפי' אם עבר במזיד ובישל שלא לצורך יו"ט מותר באכילה. ועי' **בביאור הלכה** (שם ד"ה אם עבר) שפקפק בזה להתיר דוקא כשאין לו מאכלים אחרים. ועי' **במ"ב** (סי' תקב ס"ק ד) שכתי' דאם העביר אש ביו"ט בדיעבד לא קנסינן. ועי' עוד **בשש"כ** (פי"ג הגה ט) **וביו"ט שני כהלכתו** (סי' ו תשובה ז) **שהגרשז"א זצ"ל** יצא לחלק בין מלאכות דאו' דקנסו למלאכות דרבנן. ועי' עוד שם (פס"ו הגה מד), ואכמ"ל. ולענין חוה"מ כתי' **המ"א** (סי' תקלח ס"ק ב) דלפי השיטות דמלאכת חוה"מ מה"ת קנסינן (והיכי קיי"ל בזה עי' בגליון ז'). **ובשבט הלוי** (ח"י סי' סח) כתי' דיש מקום להקל בזה. **והגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פס"ו אות מא) נשאר בצ"ע בזה].

ועובדא הוה באשה אחת ר"י"ש שבעיצומו של השבת מצאה שהטשולנט התייבש ומתוך בלבול ובהלה שלא יהא מאכל לצורך סעודת שבת הוסיפה מים שאינם מבושלים. ויש לדון האם התבשיל נאסר, דהרי אפי' אם נימא שהמים שנתבשלו אסורים מחמת מעשה שבת מ"מ עתה הם בתערובת ושמא הם בטלים.

והנה מאכל שראוי ללא בישול ובשלוהו בשבת, נחלקו הפוסקים אם יש בו משום איסור בישול דאו' דעת **הרדב"ז** (ח"א סי' ריג מובא בברכ"י סי' שיח אות ג) דדבר הנאכל כמו שהוא חי אין בו בו איסור בישול רק מדרבנן. וכ"כ **הרע"א** (סי' רנד על סע' ד) ע"פ **הרמב"ם**. אולם דעת **הרמב"ן** (ע"ז עד: ד"ה ואע"פ שריבה) דאיכא איסור בישול מה"ת אף בכה"ג. וכן פסק **במ"ב** (סי' שיח שעה"צ אות קיד) ועי' בזה בגליון ק"ה. אלא דלענין מים אע"פ שראוים הם אף ללא בישול מ"מ כתב **השעה"צ** (שם אות קיד) שבזה האיסור הוא מדאו' לכו"ע. ולפ"ז יוצא דבהוספת מים בתבשיל איכא משום מלאכה דאו' ונאסר. [אולם **בדברי יציב** (או"ח סי' קנו) תמה על דברי השעה"צ].

אלא דאכתי יש לדון האם בנ"ד האשה נחשבת כשוגגת אם כמזידה, כיון שלא עברה אלא מתוך בהלה. והעירוני דיש להביא ראיה דבכה"ג בכלל מזידה היא, מדברי **הט"ז** (או"ח סי' שלד ס"ק ב) שכתי' לבאר דברי הסוברים דהתירו חכמים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה ד"מאחר שהוא בהול הרבה על ממונו יכבה **במזיד**". ועי' **בערוה"ש** (יו"ד סי' קפה סוף אות כט) שכתב לגבי איסור כרת "ונראה דאף אם מפני הבהלה לא התבונן מ"מ קרבן לא שייך דאינו בגדר שוגג כיון דת"ח הוא".

אולם מסתבר דכל מקרה לגופו, די"ל דלענין ממונו כיון שבהול להצילו אפילו במזיד עובר, וכן בהא דהערוה"ש דתקיף יצרו טובא, משא"כ בנ"ד די"ל דמחמת הבלבול ולא תקיף יצריה לעבור על איסור כלל כשוגגת דיינינן לה. ושו"ר בשם **הגרח"ק שליט"א** דמי שעשה איסור בתוך בהלה קרוב לאונס הוא. ועי' **בעלינו לשבח** (ויקרא תשובה לז). **והגר"ע אויערבאך שליט"א** א"ל דבנ"ד שהוסיפה מחמת בהלה מסתבר דשוגגת היא, ודו"ק.

מעתה י"ל דהמים שהתבשלו נאסרו מחמת מעשה שבת כדין המבשל בשבת בשוגג. ואף אם התבשיל הנאסר התערב בהיתר דעת **הפמ"ג** (סי' שיח א"א סס"ק א) **והאמרי יושר** דלקמן דאינו בטל אלא **בששים**. אולם **הכת"ס** (או"ח ססי' נ ד"ה והנני) דחה דבריו דלעולם סגי **בחד בתרי**, כמו בחמץ אחר הפסח דס"ל לרוב ככל ראשונים דסגי חד בתרי, משום דס"ל דסגי לקונסו בזה דאסור לו עד שיהיה מעורב בתרי, ה"נ במבשל בשבת דסגי בקנס זה, ואפי' דלאוסרים שם י"ל דיודו הכא, ע"י"ש. ועי' **במ"ב** (ססי' שיח שעה"צ אות קמב) שפסק כהפמ"ג. אלא דמ"מ בשבת עצמה לא מהני ביטול, כיון דדבר הנאסר מחמת מעשה שבת בכלל דבר שיש לו מתירין הוא, דקיי"ל דאינו בטל אפי' באלף וכמו שאמרו חז"ל. **בביצה** (ביצה לח. ד"ה ולבטיל) ועוד ראשונים, והכי קיי"ל בסימן ק"ב דדשי"מ אינו בטל דוקא בתערובת מין במינו, מ"מ בנ"ד כיון שהמים באים לתקן המאכל י"ל דבכלל מין במינו הוא, וכמו שפסק **הרמ"א** (סי' קב סע' א) ובי**אורו בט"ז** (ס"ק ו) דכל דבר שצריך זל"ז כגון מים ומלח בעיסה הוי מין במינו. וכן מוכח מדברי **הש"ך** (ס"ק ה-ו). ודלא **כהמ"א** (סי' תקיג ס"ק ז) שדייק **מהשו"ע** (או"ח שם סע' ג) דמשמע דאם אינו ניכר במראה אלא בטעם בטל **אע"פ שבא לתקן הקדירה** כגון מים ומלח בעיסה בטל. וכן פסק **המ"ב** (סי' תקיג ס"ק ט - י) שכל שבא לתקן בכלל מין במינו. וכן מבואר בביאור הלכה דלקמן. [אלא דצ"ע בדברי המ"א גופא, שהרי **המ"א** (סי' שיח ס"ק לא) נקט דטעמא בלא חזותא הוי כמין במינו. וע"כ צ"ל דהמ"א הנ"ל כתב כן אליבא דהשו"ע, ודוחק].

והנה כתב **ברמ"א** (סי' שיח סע' ט) ע"פ השבולי הלקט דאם עבר ונתן בשבת מלח, אפי' בכלי ראשון אפי' הוא על האש שעבד איסורא, מותר המאכל דהמלח בטל ע"ג המאכל, ע"כ. וביאר **הט"ז** (שם ס"ק טו) דלא הוי דשיל"מ אחר השבת, משום דכאן נתבטל קודם שנעשה האיסור דהא מילחא אינו מתבשל אלא כבישרא דתורא, (ולדעת הרמ"א אין לאסור מטעם דלטעמא עביד ולא בטיל כמו בשאור ותבלין, כיון שמסתמא נמלח ג"כ מע"ש אלא שלא נמלח כ"צ הו"ל זה וזה גורם ומותר), ע"כ. וכן נקט **הביאור הלכה** (שם ד"ה ואם), אלא דע"י"ש שכתב דאם עבר ונתן תבלין בכלי ראשון בשבת אף שנתן ג"כ קצת מע"ש יש לעיין בדיעבד לענין התבשיל, דהא הוי דבר שיש לו מתירין, דבמלח מתירים משום דנימוח מיד ואין מתבשל דצריכא מילחא בשיולא ומתבטל מקודם שנאסר משא"כ בתבלין, ואפשר דגם בכאן מתבטל קודם שנתבשל וצ"ע, ע"כ. ולפי דבריו י"ל דגם במים יש להסתפק דהוי כתבלין דמים א"צ בישול רב כמלח ובכלל דבר שיש לו מתירין הוא דאינו בטל. [ועי' **במ"א** (סי' שיח ס"ק ב) דאף כנעשה המלאכה במזיד דאסור לו לעולם וליכא מתירים, מ"מ כיון שלאחרים איכא מתירים במוצ"ש אינו בטל אף לדידיה. אולם דעת **החו"ד** (יו"ד ססי' קב) שדבר המותר לאחרים לאחר זמן אינו נחשב דבר שיש לו מתירים. **והמ"ב** (סי' שיח ס"ק ה) נראה שלא הכריע בזה וקצת משמע שנוטה להיתר שהרי כתב שהמ"א "נדחק" ליישב מהא דסי' ק"ב, ע"י"ש. **ובשבט הלוי** (ח"ח סי' סב אות ד) 'צירף' דעת החו"ד להתירא, וכתב שהמ"ב הנ"ל לא הכריע].

אלא דשו"ר **באמרי יושר** (ח"ב סי' פד) שכתב שאשה ששפכה מעט מים לרוטב להשקיט הרתיחה בשבת והיה ס', מותר התבשיל בשבת, דהרי בא לעולם ע"י תערובת (דהיינו דחל על המים דין איסור מיד כשמתערב ואינו ניכר) דגם בדישל"מ בטל, כמבואר **ברמ"א** (סי' קב סע' ד) ועוד, והא דכתב השבולי לקט להתיר בשם מלח משום דמלח צריך בישולא כבישרא דתורא ומשעה שנימוח כבר נתבטל, ולא כתב להתיר משום דבא לעולם ע"י תערובות, לק"מ דאם הוי אמרינן דמלח נתבשל מיד כשהוחם בתבשיל קודם שנימוח א"כ בשעה שנפל ונתחמם עדיין האיסור ניכר ואיסור הניכר לא בטל וא"כ אח"כ שנימוח לא הוי בא לעולם ע"י תערובות דהרי ניכר האיסור מקודם, ע"כ. ובדרך זה נקט **הגר"ש קלוגר זצ"ל** (ספר החיים סי' ש"ח). ולפ"ז י"ל דבכה"ג שרי אף לפי ספקו של הביאור הלכה דשמא י"ל דעד כאן לא הסתפק אלא בתבלין דניכר הוא משא"כ במים. ועי' **בפמ"ג** (ח"ב סי' שיח ס"ק יג). ועי' עוד **במנח"י** (ח"ב סי' סט).

ושו"מ **במנחת שלמה** (ח"א סי' יח אות א) שנקט בספקו של הביאור הלכה הנ"ל לקולא, וע"כ פסק דהמוסיף מים בשבת לתוך דוד של מים חמים אז בתבשיל שרי, כיון שהאיסור נולד בתוך תערובת אף להיתר ולא היה ניכר קודם שנתערב, דהרי המים הנוספים מתערבים בתוך המים שהיו קודם עוד טרם שהם מתחממים ומגיעים לשיעור שהיד סולדת בהם, והם מתבטלים **ברוב** כמבואר **בכת"ס** (שם), ע"כ. [ועי"י"ש כשהוא מין במינו ואינו מינו אם אמרינן סלק את מינו רבה עליו. ועי' עוד **בשביתת השבת** (פתיחה למלאכת מבשל ס"ק לב ד"ה הנה) דכתי' דהסברא שהביא האמרי ישר דבנולד בתערובת ליכא משום דשיל"מ תלויה בחקירה אי הא דאמרינן דדבר המערב בתחלתו לא בטיל היינו כי חלות האיסור מערב בתחלה, או דעצם הדבר בענין שיהא מערב בתחלה, ה"נ בענין דישל"מ אליבא דידן תלוי בחקירה הנ"ל ומדנקט מלח משמע דס"ל דעצם הדבר בענין שיהא מערב בתחלה ממש ומים שמתבשל מיד ממש לא שייך האי טעמא והוי דשל"מ ולא בטל].

ולמעשה יוצא שתבשיל שהוסיפו ברוטב עוד מים שלא ישרף מותר להנות ממנו בשבת, ואף בגוונא שהתבשיל התייבש לגמרי י"ל שהמאכל מותר כל דאיכא שפיכת ושבעת הדחק סגי ברוב נגד המים כיון שהמים באים למנוע שהתבשיל לא יתייבש עוד (ולא לתקן המאכל) וא"כ הוי בכלל תערובת מין באינו מינו דבטל [ובלא"ה עי' **בהר צבי** (או"ח ססי' קפא) שכתב דכל שבא לשמירה על המצב הקיים של המאכל שלא יתקלקל לא נחשב כהנאה לענין מעשה שבת]. אולם אם שם יין (לא מבושל) וכדומי' כדי לתקן נמי את האוכל, שוב הוי כמין במינו דאסור, אלא דאם מסיר הבשר אם איכא ביטול נגד הבלוע בבשר, בשעת הדחק הבשר מותר (ולא היין) כיון שאינו אלא רק טעם, דהרי כבר פסק **המ"ב** (סי' תקיג ס"ק ח) דבמקום צורך כמניעת שמחת יו"ט וכדו' נקטינן כדעת הסוברים דטעם ללא ממשות בטל אף בדישע"מ, ודו"ק.

כלל.

אולם **הגרצ"פ פראנק זצ"ל** כתב דנ"ל איפכא דאם יעלה ויבא אינו בכלל מטבע הברכה, כ"ש ותן טל דאינו ממטבע הברכה, שהרי ברכת יעלה ויבא מקומה רק בברכת רצה, ואם פתח במודים חוזר לרצה, משא"כ לענין הזכרת טל ומטר דמצי לתקן בשומע תפילה.

וכתב להוכיח דבריו אלו מדברי **המג"א** הנזכר דכתב על דברי המחבר "וה"ה אם שכח ותן טל ומטר", דס"ל דדינא דותן טל שווה לדינא דיעלה ויבא הנזכר במחבר, וציין נמי לדברי **המשנ"ב** [ס"ק ל"ח] (דכתב "דאם שכח טל ומטר או משיב הרוח בשבת ור"ח במנחה או שכח שאר דבר המצריכו לחזור ולהתפלל לכו"ע יתפלל ערבית ב', דהא ירויח זה בתפילת תשלומין". ומבואר בדברי דכל שאינו מרויח בתשלומין הדרינן למח' הראשונים אף בשכח ותן טל ומטר, ודלא כהגר"ח). וכתב דשוב מצא כן בספר **חסד לאברהם** [תניינא סי' כ'].

ולכאו' נראה דהכא לא שייך ההאי תקנתא שנזכרה במחבר ס"ס רס"ו [סי"ג] משמיה דהגאונים, דאם התפלל של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע משי"ע ברכה מעין שבע מראש ועד סוף יצא (וכתב **המשנ"ב** [סי' רס"ח ס"ק כ"ח] דלכתחילה יש ליזהר לומר עם הש"ץ מילה במילה מתחילה הברכה עד סוף בא"י מקדש השבת), דה"נ נימא דיצא יד"ח התשלומין בברכת מעין ז' של הש"י, וע"י כן יצא לכו"ע.

דשאני התם דטעמא דיוצא ע"י ברכת מעין שבע הוא משום דכיון דתפילת ערבית רשות מקילינן בה, וכמבואר בב"י שם. משא"כ הכא למ"ד דחייב לחזור ולהתפלל, תפילת התשלומין חובה היא, וא"כ לא מצי לצאת ידי חובתה ע"י ברכת מעין שבע.

וכ"כ להדיא **בפמ"ג** [משב"ז ס"ס קכ"ו] דיחיד או ש"י"ע שלא התפללו מנחה, כשמתפלל ערבית ב' השניה חמורה מהראשונה, דבראשונה אם לא הזכיר שבת סומך על ברכת מעין שבע כבסימן רס"ח הואיל ורשות, אבל השניה שהיא תשלומין למנחה חובה ולא עולה לה ברכת מעין שבע. וכ"כ בס"ס קכ"ד [במשב"ז] דמי ששכח מנחה בער"ש הראשונה תקנה לשמוע מש"י כבסי' רס"ח, ושניה לא.

וכ"כ **הגר"ש קלוגר** [האלף לך שלמה סי' נ"ג] דעבור התשלומין ודאי לא מהני להתפלל עם הש"י"ע מעין ז', כיון דהתשלומין הוי לשם חובה.

(וגדולה מזו כתב שם דנ"ל דבר חדש, דבכה"ג דבעי' להתפלל תשלומין למנחה אף תפילת ערבית הוי חובה, דכיון דחז"ל תקנו דהתשלומין הוי רק בזמן תפילה, ותחילה יתפללו תפילה של עתה ואח"כ התשלומין, הרי עתה חייב להתפלל תפילת ערבית ע"מ להתפלל אח"כ התשלומין, וא"כ בכה"ג אף יד"ח ערבית לא מצי לצאת בברכת מעין ז' של הש"י).

אבל **התהל"ד** [סי' ק"ט ס"ק י"ח] כתב לחלוק על המשב"ז, ונקט דכיון דהתשלומין בזמן רשות אף התשלומין רשות, וציין **לשו"ת מהרי"ל** [סי' קל"ה] דמבואר דאף לתשלומי מנחה מהני לשמוע מהש"י.

(דנשאל שם **המהרי"ל** באדם שלא התפלל מנחה בע"ש וצריך להתפלל ב' של שבת, וכשהתפלל אחת אם יוצא תפלה אחרת בשמיעת מגן אבות ששם רמוז ברכת שבע של י"ח. והשיב - מה ששאלת אם עולה שמיעת מגן אבות לתשלומי ב' של שבת לפי דברי הגאונים לא ידענא במאי נסתפקת דהיא היא.

איברא די"ל דהמהרי"ל ס"ל דדעת הגאונים אינה מפני דתפילת ערבית רשות ודמ"ש הב"י, אלא מפני דס"ל דמעין ז' מהני כתפילת שבע של שבת, וע"כ ס"ל דלדעתם מהני מעין ז' אף לתשלומין. אבל לדעת הב"י דטעם הגאונים הוא משום דתפילת ערבית רשות, תו ל"ש למימר דיצא ידי חובת התשלומין במעין ז' של הש"י).

ולדבריו נמצא דבנידון דידן עליו לכוין לצאת יד"ח התשלומין של מנחה בברכת מעין שבע של הש"י, ובזה מצי לצאת יד"ח אף לדעת הראשונים דחייב להתפלל ערבית ב'.

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (ד)

זהירות בהקדמת קבלת שבת ותוספת שבת - "יראוי לאדם להתנהג את עצמו בכל ערב שבת קדש להוסיף מחול על הקודש בכל מה דאפשר, כמבואר בתיקונים (תיקון מח, פה :) וזה לשונו:

"צריך האדם בשבת לשנות במלבושיו ובהדלקת הנרות ובמאכלים. וצריך להיות מוסיף מחול על הקודש, וכל המוסיף - מוסיפין לו נפש יתרה בשבת, וכל הגורע - גורעין לו ההיא נפש יתרה"...

והמגן אברהם בסי' רס"ח הביא בשם הפוסקים שצריך להוסיף מחול על הקודש שתי שעות". (יסוד ושורש העבודה ח, א)

- "עיקר התשובה על אי זהירות, הוא שימת הלב על להבא. ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת, אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסין למצב נלחץ וסוברין יכולני עדיין לגמור קודם השבת. ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה, ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת". (אגרות חזון איש ח"ג, קמט)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילום שם

להצלחת התורם ומשפחתו

© **הערות ותרומות בטל' 3932-571 02 - בין השעות**